

Kadın Özgürlüğünden Demokratik Topluma

Sebahat Tuncel

Sosyalist Bir Sistemin Yolu
Kadın Özgürlüğünden Geçer

İlknur Birol

Sosyalist Deneyimlerde Kadın
Özgürlüğü

Aylin Karakaş

Yeni Dünya Düzenine
Karşı Matsutake
Mantarı: Sosyalizm

Deniz Derinyol

Kadınlar İçin de
Sürekli Devrim

Şadiye Manap

Mayıs Şehitleri: Kızıldan Gül
Bahçesi

İÇİNDEKİLER

- 1** **Sosyalist Bir Sistemin Yolu Kadın Özgürlüğünden Geçer**
Sebahat Tuncel
- 5** **Sosyalist Deneyimlerde Kadın Özgürlüğü**
İlknur Birol
- 10** **Yeni Dünya Düzenine Karşı Matsutake Mantarı: Sosyalizm**
Aylin Karakaş
- 13** **Kadınlar İçin de Sürekli Devrim**
Deniz Derinyol
- 22** **Mayıs Şehitleri: Kızıldan Gül Bahçesi**
Şadiye Manap

Sosyalist Bir Sistemin Yolu Kadın Özgürlüğünden Geçer

Sebahat Tuncel-17 Mayıs 2026

Demokratik ya da toplumcu sosyalist sistemin gelişebilmesinin de ancak doğru ve bütünlüklü bir sistem analizinden geçtiğinin altını çizmektedir. Sayın Öcalan'ın bildirdiği yer verdiği, "Geliştirdiğimiz demokratik modernitenin üçlü sac ayağı olan kadın özgürlüğü, ekolojik ve antikapitalist demokratik sosyalist toplum inşa edildiği oranda sosyalist çıkıştan bahsedilebilir." belirlemesi önemlidir. Öyleyse bu sistemden çıkışın ve sosyalist bir sistemin yolu kadın özgürlüğünden geçer. Burada önemli soru şudur: Peki, bu nasıl mümkün olacak?

Barış ve Demokratik Toplum Çağrısı üzerinden 1 yıl 3 ay geçti. Bu süre içerisinde daha çok silahlı mücadelenin sonlandırılması ve bunun için yapılması gerekenler, devletin adım atıp atmayacağı, sürecin nereye evrileceği konuşuldu. Bu konular güncel ve önemli olmakla birlikte, yeni sürecin karakteri ve kadınların, halkların ve inançların özgürlüğü konusunda neler vadettiği; erkek egemen kapitalist sistemden çıkış ve toplumcu sosyalist bir yaşamın nasıl örüleceği, bunun imkânları, yol ve yöntemleri ne yazık ki çok fazla tartışılmadı. Bu açıdan geçen süre, barış, eşitlik ve özgürlük talep eden halklar, ezilenler, emekçiler ve sosyalistler açısından nefes aldırıcı bir süreç olsa da yeni mücadelenin yol ve yöntemlerinin geliştirilmesi, sosyalist bir sistemin geliştirilmesi için gerekli siyasi, örgütsel ve eylemsel pratikler ne yazık ki yetersiz kaldı.

27 Şubat 2025 Barış ve Demokratik Toplum Çağrısı, sadece silahlı mücadelenin sonlandırılması değil, bundan sonraki mücadelenin hangi yol ve yöntemle yürütüleceğini ve yeni bir yaşamın nasıl inşa edileceğine dair de bir yol haritası sunması açısından bir çağrıdan daha fazla anlam içermektedir. Sayın Öcalan o nedenle, "Bu yeni dönemin program çerçevesidir." dedi. Barış ve Demokratik Toplum Manifestosu'yla da bu çerçevenin nasıl somutlaştırılacağını, pratikleştirileceğini ifade etti. Bugüne kadar manifestoyu ve yeni dönemi anlamak için önemli çalışmalar, kadın, gençlik ve halk

buluşmaları yapıldı. Bugünden sonra yapılması gereken, Barış ve Demokratik Toplum Süreci'nin halkların, inançların ve kadınların hayatlarında neleri değiştireceğini ve bundan sonraki mücadelenin yol ve yöntemlerinin nasıl olacağını tartışmak, bunu pratik politika hâline getirmek, toplumsal ve siyasal sorunlara çözüm üretmektir. Bu programı pratikleştirmek; Kürt sorununun demokratik ve barışçıl çözümünü, eşitliği, özgürlüğü, demokrasiyi, adaleti ve barışçıl bir yaşamı örmek, örgütlemek ve gereğini yapmak, demokratik siyaset alanının sorumluluğundadır.

Kadınlar olarak yıllardır yürüttüğümüz eşitlik ve özgürlük mücadelesinin birikimi ve deneyimlerini şimdi bu yeni sistemin inşası için zaman kaybetmeden seferber etme sorumluluğu ile karşı karşıyayız. Sayın Öcalan, Demokratik-Ekolojik-Kadın Özgürlükçü paradigma, yani toplumcu sosyalizmin inşasında kadınlara merkezi bir rol biçmiştir. 8 Mart vesilesiyle gönderdiği kadın bildirgesinde, bu merkezi rolü ve paradigmanın hayat bulmasında kadın özgürlüğünün olmazsa olmaz bir ilke olduğunu çok net bir şekilde görüyoruz.

Temel ilke şudur: Kadın özgürlüğü, tüm toplumsal sorunların çözümünün temelidir. Demokratik toplumun ve sosyalizmin inşası, kadın ile kurulan eşit, özgür ve demokratik ilişkiye dayanır. Bildirgenin girişinde şu ifadeler yer almaktadır: “Gerek 27 Şubat 2025 Barış ve Demokratik Toplum Çağrısı, gerekse de Barış ve Demokratik Toplum Manifestosu, kadın özgürlüğünü sosyalizmin temel konusu olarak işlediği gibi, güncel çözümünü de bütün toplumsal sorunların çözümünün zemini hâline getirmiştir. Özgür kadın sorunu, günümüzün en can alıcı sorunudur. Demokratik topluma ulaşmanın, sosyalist olmanın temel koşulu, kadın ile kurulan demokratik, eşit ve özgür ilişkidir. Gerek demokratik modernite paradigması ve gerekse de Jineolojî ile geliştirdiğimiz kavramsal ve kuramsal çerçeve temelinde bu konuda önemli bir başlangıç yapılmıştır. Ancak bunun pratik politikası, yani inşası, temel sorumluluk ve görev olarak önümüzde durmaktadır.” Bu değerlendirme, yeni dönem stratejisi ve siyasetinin merkezinde kadın özgürlüğü temelinde yeni bir toplumsal düzenin inşa edilmesini ve bu inşanın kadınlar tarafından, komünal temelde gerçekleştirilebileceğini çok net olarak ifade etmektedir.

Bu bağlamda 8 Mart Bildirgesi'nde ifade edilen temel amaçlar; kadının toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel alanlarda tam özgürlüğünü sağlamak, erkek egemen kapitalist sistemin yarattığı eşitsizlikleri ve sorunsallıkları ortadan kaldırmak, demokratik, ekolojik, kadın özgürlükçü ve antikapitalist bir toplum oluşturmaktır. Bu amaçlara ulaşmanın yolu da kadın öncülüğünde demokratik, komünal ve sosyalist bir yaşamı inşa

etmektedir. 8 Mart Bildirgesi'nde, "Kadınlar açısından tarih, şimdi ve gelecek ilişkiselliğinin doğru kurulmasının" özgürlüğe giden yolda önemli bir başlangıç noktası olduğuna dikkat çekilmektedir. Kadınların toplumsal yaşamdaki öncülük rolü, insanlığın gelişimindeki seyri ve erkek egemenliğinin nasıl geliştiği; kadının toplumsal, ekonomik ve yönetim alanlarının dışına itilerek nasıl köleleştirildiği anlaşılmadan çıkış yapmanın mümkün olmayacağı, yaşadığımız tarihsel toplumsal deneyimlerden de açığa çıkmıştır. Kadını metalaştırarak sömürünün merkezine yerleştiren kapitalist sistemi aşma konusunda, "reel sosyalist teoride toplumsal sorunların doğru konulmayışı, anacıl toplumun doğru formüle edilmemesi, gelişen devletçi uygarlığın da doğru çözümlenmemesine yol açmıştır." Karl Marx'ın "meta çözümlemesi" kadını merkezine alarak yapılsaydı, belki de bugün sistem krizini aşma konusunda daha ileri bir konumda olunabilirdi. Sayın Öcalan yaptığı değerlendirmede, Marx'ın kapitalizm çözümlemesini meta ve artı değer üzerine inşa ettiğini, bunun sınırlı bir kapitalizm tahliline kapı araladığını, kadını merkezine alan bir tahlilin bunu tamamlayacağını ifade ederek, "Kapitalizmde metaların kraliçesi kadındır." diyerek kadının mülkleştirilmesine ve köleleştirilmesine dikkat çekmektedir. Demokratik ya da toplumcu sosyalist sistemin gelişebilmesinin de ancak doğru ve bütünlüklü bir sistem analizinden geçtiğinin altını çizmektedir. Sayın Öcalan'ın bildirmede yer verdiği, "Geliştirdiğimiz demokratik modernitenin üçlü sac ayağı olan kadın özgürlüğü, ekolojik ve antikapitalist demokratik sosyalist toplum inşa edildiği oranda sosyalist çıkıştan bahsedilebilir." belirlemesi önemlidir. Öyleyse bu sistemden çıkışın ve sosyalist bir sistemin yolu kadın özgürlüğünden geçer. Burada önemli soru şudur: Peki, bu nasıl mümkün olacak?

8 Mart Bildirgesi aynı zamanda sosyalizmin hangi temeller üzerinde gelişeceği ve bunun nasıl inşa edileceğine dair bir program da sunmaktadır. Bu programın temel stratejisi, kadın özgürlüğünün tüm politikaların merkezinde yer almasıdır. Kadına yönelik her türlü ayrımcılık, şiddet, emek ve beden sömürüne karşı mücadele ederek kadın-erkek eşitliğini ve kadınların özgürlüğünü önceleyen bir mücadele esas alınmadan ne sistemden çıkış ne de yeni bir sistemi inşa etmek mümkündür. Bildirmede de belirtildiği gibi, "Eğer şimdiye kadarki özgürlük sorunları yarım kalmış, başarısızlığa uğramışsa; bireysel özgürlüklerden ulusal özgürlüğe kadar hâlen en temel konular tartışma konusuysa, bunun temel nedeni kadına dayalı özgürlüksel çıkışların, kadına dayalı toplumsal özgürlük zemininin esas alınmamasındandır." Bu nedenle kadın özgürlüğünü merkezine almayan hiçbir programın ve çalışmanın başarı şansı yoktur. Sayın Öcalan, yaşanan bu kriz ve sorunsallığı "Jineoloji" ile aşmak istediğinin altını çizerek doğru bir başlangıç yapıldığını, bir kadın kurtuluş ideolojisi olarak Jineoloji'nin akademik dünyada

ve basında yoğun biçimde tartışıldığını ve geliştirildiğini, bu teorik gelişmenin pratikleşmesinin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu teorinin pratikleşme zemininin de komün olduğunu ifade etmektedir. Yaşamın her alanında kadınların, gençlerin ve toplumun sorunlarına çözüm geliştirecek öz örgütlülük ile katılımcı, demokratik komünlerin inşasında kadın özgürlüğü temel bir ilke olarak yaşam bulduğunda, sosyalistler için de özgürlükçü bir sistemden bahsetmek mümkün olacaktır.

Sonuç itibarıyla Barış ve Demokratik Toplum Çağrısı, özgürlüğe çağrıdır. Şimdi bize düşen, bu çağrıya kulak vermek ve gerekeni yapmaktır. Yeni manifesto, merkezine kadın özgürlüğünü almış ve tüm siyasal, toplumsal ve ekonomik mücadelenin merkezine oturtmuştur. Manifestoda kadın, “artık metaların kraliçesi değil, özgürlüğün tanrıçası” olarak tanımlanmıştır. Erkek egemen kapitalist sistemin binlerce yıldır kadınlardan çaldığı özgürlük ateşi yeniden kadınların eline verilmiştir. Şimdi kadın hareketine düşen görev, bu özgürlük ateşiyle kadına dayatılan tüm kölelik zincirlerinden bağlarını kopararak özgürlüğün yolunu aydınlatmak ve kadın özgürlüğünü merkezine alan sosyalist bir sistemi inşa etmektir. Hepimize kolay gelsin.

Sosyalist Deneyimlerde Kadın Özgürlüğü

İlknur Birol-17 Mayıs 2026

Ekim Devrimi sonrasında Sovyetler Birliği'nde kadınlar açısından tarihte ilk kez kapsamlı haklar tanındı. Kadınlarla erkekler arasında yasal eşitlik sağlandı, doğum kolaylaştırıldı, kürtaj hakkı yasallaştırıldı ve kadınların siyasal yaşama katılımı teşvik edildi. O yıllarda dünyanın birçok ülkesinde kadınların seçme ve seçilme hakkı bile bulunmazken, Sovyetler Birliği'nde kadınların üretime, eğitime ve yönetime katılması devlet politikası hâline getirildi

Kadınların özgürlük mücadelesi, insanlık tarihinin en uzun ve en köklü mücadelelerinden biridir. Bu mücadele yalnızca kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olması talebiyle sınırlı değildir; aynı zamanda toplumun nasıl örgütlendiği, emeğin nasıl paylaşıldığı, iktidarın kimler tarafından kullanıldığı ve gündelik yaşamın hangi ilişkiler üzerinden kurulduğu sorularını da içerir. Bu nedenle kadın sorunu, yalnızca “kadınlara ait” bir mesele değil; toplumsal düzenin bütününe ilgilendiren tarihsel ve siyasal bir sorundur. Sosyalist hareketler de kadın meselesini tam bu noktadan ele almış, kadınların ezilmişliğini sınıflı toplumların ortaya çıkışıyla birlikte değerlendirmiştir. Ancak sosyalist deneyimler, kadın özgürlüğü konusunda hem büyük ilerlemeler yaratmış hem de önemli sınırlarla karşılaşmıştır.

Karl Marx ve Friedrich Engels, kadınların tarihsel olarak ikinci plana itilmesini özel mülkiyetin gelişimiyle ilişkilendirir. Özellikle Engels'in aile üzerine yaptığı çözümleme, kadınların ev içine kapatılmasının doğal değil, tarihsel bir süreç olduğunu ortaya koymuştur. Kadının ev içi emekle sınırlandırılması, toplumsal üretimden dışlanmasına ve ekonomik bağımlılığın derinleşmesine neden olmuştur. Böylece aile yalnızca duygusal bir

birlik değil, aynı zamanda erkek egemenliğinin yeniden üretildiği bir kurum hâline gelmiştir. Bu yaklaşım, kadın özgürlüğünün yalnızca hukuki reformlarla değil, toplumsal yapının dönüşümüyle mümkün olabileceği fikrini güçlendirmiştir.

Bununla birlikte sosyalist hareket içinde kadın sorunu, çoğu zaman sınıf mücadelesinin “ikincil” başlıklarından biri olarak görüldü. Kadınların yaşadığı özgül sorunların devrim sonrasında kendiliğinden çözüleceği düşüncesi uzun süre etkili oldu. Oysa tarihsel deneyimler bunun yeterli olmadığını gösterdi. Çünkü erkek egemenliği yalnızca ekonomik ilişkilerden ibaret değildi; kültürün, siyasetin, eğitimin ve gündelik yaşamın içine işlemiş çok katmanlı bir sistemdir.

Rosa Luxemburg, bu konuda dönemin birçok sosyalistinden ayrılan önemli bir yaklaşım geliştirdi. Luxemburg için kadınların özgürlüğü geleceğe ertelenecek bir mesele değildi. Kadınların siyasal yaşamın aktif öznesi hâline gelmesi, devrimci mücadelenin ayrılmaz bir parçasıydı. O, özgürlüğün yalnızca devlet iktidarının ele geçirilmesiyle değil, halkın doğrudan katılımıyla mümkün olacağını savunuyordu. Bu nedenle bürokratikleşmeye karşı güçlü eleştiriler geliştirdi. Luxemburg’un düşüncesi, kadınların yalnızca “destekleyici” bir güç değil, toplumsal dönüşümün kurucu öznesi olması gerektiğini vurguluyordu.

Kadın sorununu sosyalist hareket içinde en kapsamlı biçimde tartışan isimlerden biri ise Aleksandra Kollontay oldu. Kollontay’a göre kadınların yalnızca çalışma yaşamına katılması gerçek özgürlük anlamına gelmiyordu. Çünkü kadınlar ücretli emek sürecine dâhil olsalar bile ev içindeki görünmeyen emeği taşımaya devam ediyordu. Yemek yapmak, çocuk büyütme, yaşlı bakımıyla ilgilenmek ve ev işlerini sürdürmek hâlâ büyük ölçüde kadınların sorumluluğundaydı. Bu nedenle kadınların üretime katılması tek başına eşitlik yaratmıyor; yalnızca yüklerinin artmasına neden olabiliyordu.

Kollontay’ın en önemli katkılarından biri, gündelik yaşamı siyasal bir mesele olarak ele almasıydı. Ona göre devrim yalnızca fabrikaların kamulaştırılması değildi; insanların birbirleriyle kurduğu ilişkilerin de dönüşmesi gerekiyordu. Geleneksel aile yapısı kadınları ekonomik ve duygusal bağımlılık içine hapsediyordu. Bu nedenle kreşler, ortak yemekhaneler, kamusal bakım merkezleri ve kolektif yaşam alanları kadın özgürlüğünün temel araçlarıydı. Kollontay’ın fikirleri dönemi açısından oldukça radikaldi; çünkü o yalnızca ekonomik düzeni değil, aşkı, aileyi ve gündelik hayatı da tartışmaya açıyordu.

Ekim Devrimi sonrasında Sovyetler Birliği'nde kadınlar açısından tarihte ilk kez kapsamlı haklar tanındı. Kadınlarla erkekler arasında yasal eşitlik sağlandı, boşanma kolaylaştırıldı, kürtaj hakkı yasallaştırıldı ve kadınların siyasal yaşama katılımı teşvik edildi. O yıllarda dünyanın birçok ülkesinde kadınların seçme ve seçilme hakkı bile bulunmazken, Sovyetler Birliği'nde kadınların üretime, eğitime ve yönetime katılımı devlet politikası hâline getirildi.

Özellikle Jenotdel aracılığıyla kadınların kamusal yaşama katılımı için büyük kampanyalar yürütüldü. Milyonlarca kadın okuma yazma öğrendi, sağlık hizmetlerine erişim sağladı ve çalışma yaşamına katıldı. Çarlık Rusyası gibi son derece muhafazakâr bir toplum düşünöldüğünde, bu dönüşüm tarihsel bir kırılmaydı. Kadınların eğitim alması, mühendislikten sağlık sektörüne kadar birçok alanda çalışması ve siyasal görevler üstlenmesi yalnızca Sovyet toplumu açısından değil, dünya tarihi açısından da önemli bir deneyim yarattı.

Bu süreçte Nadejda Krupskaya'nın eğitim alanındaki çalışmaları da dikkat çekiciydi. Krupskaya, kadınların özgürleşmesinin yalnızca ekonomik değil, kültürel bir dönüşüm gerektirdiğini savunuyordu. Okuma yazma kampanyaları, halk eğitim çalışmaları ve çocukların kolektif eğitimine yönelik projeler, yeni bir toplum yaratma hedefinin parçaları olarak görölüyordu.

Ancak bütün bu ilerlemelere rağmen kadınların yaşadığı eşitsizlikler tamamen ortadan kalkmadı. Hukuki eşitlik ile toplumsal eşitlik arasında önemli farklar olduğu kısa sürede ortaya çıktı. Kadınlar fabrikalarda çalışıyor, üretime katılıyor ve kamusal yaşamda yer alıyordu; fakat ev içi sorumlulukların büyük bölümü hâlâ onların omuzlarında kalıyordu. Böylece kadınlar "çifte yük" altında yaşamaya başladı. Bir yandan uzun çalışma saatleri içinde üretimde yer alıyor, diğer yandan eve döndüklerinde bakım emeğini sürdürmek zorunda kalıyorlardı.

Bu durum, ataerkilliğin yalnızca ekonomik sistemin değiğmesiyle ortadan kalkmadığını gösterdi. Erkek egemen kültür, gündelik alışkanlıklar, aile ilişkileri ve siyasal örgütlenme biçimleri içinde yaşamaya devam ediyordu. Birçok erkek teorik olarak eşitliği savunsa bile gündelik yaşamda geleneksel roller sürüyordu. Kadınların özgürlüğü konusunda yaşanan en büyük açmazlardan biri de buydu: Devrim yasaları değiğtirmişti, fakat toplumsal zihniyet aynı hızla dönüşmemişti.

1920'lerin sonlarından itibaren Sovyetler Birliği'nde yaşanan bürokratikleşme süreci kadın politikalarını da etkiledi. Devrimin ilk yıllarındaki özgürlükçü atmosfer, yerini daha merkeziyetçi ve muhafazakâr bir anlayışa bıraktı. Aile yeniden devletin temel kurumu olarak yüceltmeye başlandı. Annelik kutsallaştırıldı ve kadınlardan toplumsal üretimin yanı sıra nüfus politikalarının taşıyıcısı olmaları beklendi. Kürtajın yasaklanması ve boşanmanın zorlaştırılması gibi uygulamalar, kadınların kazanılmış haklarında önemli gerilemelere yol açtı.

Jenotdel'in kapatılması da bu dönüşümün sembollerinden biri oldu. Kadınların bağımsız örgütlenme alanlarının tasfiye edilmesi, kadın sorununun yeniden genel devlet politikalarının gölgesine itilmesine neden oldu. Böylece kadınların kendi taleplerini bağımsız biçimde ifade edebileceği alanlar daralmaya başladı.

Bu deneyimler önemli bir gerçeği ortaya koydu: Kadın özgürlüğü yalnızca devlet eliyle verilen haklara dayanıyorsa, siyasal dönüşümlerle birlikte geri alınabilir hâle gelir. Gerçek özgürleşme ancak kadınların aşağıdan örgütlü gücüyle, demokratik katılımı ve toplumsal dönüşümün sürekli hâle gelmesiyle mümkün olabilir. Bu nedenle Luxemburg'un demokrasi ve katılım vurgusu bugün hâlâ güncelliğini korumaktadır.

Sosyalist deneyimlerin kadınlar açısından yarattığı tarihsel ilerlemeleri küçümsemek mümkün değildir. Eğitim hakkı, çalışma yaşamına katılım, kamusal sağlık hizmetleri, siyasal temsil ve hukuki eşitlik gibi alanlarda ortaya çıkan kazanımlar, kapitalist ülkelerin büyük bölümünden çok daha ileri uygulamalardı. Özellikle kadın emeğinin görünür hâle gelmesi ve kamusal yaşamın parçası olması tarihsel bir dönüşüm yarattı.

Ancak aynı deneyimler, kadın özgürlüğü'nün yalnızca ekonomik yapının değişmesiyle tamamlanamayacağını da gösterdi. Erkek egemenliği kültür içinde, dil içinde, aile içinde ve siyaset yapma biçimlerinde yeniden üretilmeye devam etmekteydi. Bu nedenle kadın mücadelesi yalnızca sınıfsal sömürüye karşı değil, ataerkil tahakkümün bütün biçimlerine karşı yürütölmek zorundadır.

Bugün sosyalist feminist tartışmaların önemli bir bölümü tam da bu deneyimlerden beslenmektedir. Kadınların özgürlüğü yalnızca üretime katılmakla değil; bakım emeğinin toplumsallaştırılması, erkek egemen kültürün dönüşmesi ve demokratik katılımın güçlenmesiyle mümkün olabilir. Çünkü özgürlük yalnızca çalışma hakkı değil; aynı zamanda kendi yaşamı üzerinde söz sahibi olabilmektir.

Sonuç olarak sosyalist deneyimler, kadınların tarihsel mücadelesinde büyük bir laboratuvar işlevi görmüştür. Bir yandan kadınların yaşamında köklü dönüşümler yaratmış, diğer yandan özgürlüğün sınırlarının nerede başladığını da göstermiştir. Rosa Luxemburg'un demokratik sosyalizm anlayışı ile Aleksandra Kollontay'ın gündelik yaşamın dönüşümünü merkeze alan yaklaşımı birlikte düşünüldüğünde önemli bir sonuç ortaya çıkmaktadır: Kadınların kurtuluşu yalnızca ekonomik değil; siyasal, kültürel ve toplumsal ilişkilerin bütünlüklü dönüşümünü gerektirir. Gerçek özgürlük, yalnızca devletin değil, hayatın da değişmesiyle mümkün olacaktır.

1- Jenotdel, Sovyetler Birliği Komünist Partisi bünyesinde kadınların örgütlenmesi ve toplumsal yaşama katılımını geliştirmek amacıyla kurulmuş kadın bölümüdür. Rusça tam adı "Jenski Otdel"dir ve "Kadınlar Dairesi" anlamına gelir. 1919 yılında, Aleksandra Kollontay ile Inessa Armand öncülüğünde kuruldu. Jenotdel'in temel amacı, devrim sonrası kadınların siyasal, toplumsal ve ekonomik yaşama aktif biçimde katılmasını sağlamaktı. Çünkü Ekim Devrimi sonrasında yasal eşitlik ilan edilmiş olsa da, özellikle kırsal bölgelerde kadınlar hâlâ geleneksel erkek egemen ilişkilerin baskısı altında yaşıyordu. Bu örgütlenme; kadınlara okuma yazma öğretti, sağlık ve hijyen çalışmaları yürüttü, kadın işçilerin örgütlenmesini destekledi, kreş ve ortak yaşam alanlarının yaygınlaşması için çalıştı, Müslüman bölgelerde çocuk yaşta evlilik ve çok eşlilik gibi uygulamalara karşı kampanyalar yürüttü ve kadınların Sovyet yönetim mekanizmalarına katılımını teşvik etti. Jenotdel'in en önemli özelliklerinden biri, kadın sorununu "devrimden sonra kendiliğinden çözülecek" bir mesele olarak görmemesiydi. Kadınların özgürleşmesi için özel politikalar ve bağımsız örgütlenme alanları gerektiğini savunuyordu. Ancak 1930 yılında Joseph Stalin döneminde kapatıldı. Resmî gerekçe, "kadın sorununun çözüldüğü" iddiasıydı.

Yeni Dünya Düzenine Karşı Matsutake Mantarı: Sosyalizm

Aylin Karakaş-17 Mayıs 2026

“Yangının ortasında dumanı inkâr edenler, ideolojinin öldüğünü söylediler. Tarihin sonunu ilan edenler, kendinden başkasını inkâr etmenin bayrağını göklere çektiler. Sermaye düzenini kader, itaati erdem, bireyciliği özgürlük diye anlatmayı sürdürdüler.”

“İdeolojinin sonu” söylemiyle birlikte zamanla sınırlar yeniden çizilirken, savaşlar meşrulaştırılarak, aile yeniden tanımlanmakta, bedenler ve zihinler denetim altına alınmaktadır. Doğal düzenin kendisinin mutlak ve sorgulanamaz olarak sunulmasıyla birlikte, adını gizlemeyi öğrenen bu sistem, kendini hayatın doğal akışı olarak kabul ettirmeye çalışmaktadır. Bu “kabul ettirme”, toplumun alternatifsiz ve umutsuz bırakılması olarak gün yüzüne çıkmıştır.

Bu çerçevede, öznesi görünmez kılınamayacak kadar belirgin olan yapı, literatürde farklı biçimlerde tartışılan kapitalist modernite düzenidir. Buna karşılık burada “ideoloji” ile kastedilen, sistem karşıtı tüm düşünce ve hareketlerin toplamıdır.

Kapitalist modernitenin ayırt edici niteliği, yaşamı ölçülebilir, denetlenebilir ve makbul hâle getirilebilir süreçlere indirgemesidir. Değer verimlilikle, varlık ise kontrol edilebilirlikle tanımlanır. Bu nedenle bu sistemin dışında kalan, itaat etmeyen, farklılığını koruyan her yaşam biçimi, yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda düşünsel bir karşı örnek niteliği taşır. 1980’lerden bu yana küreselleşen kapitalist piyasa ekonomisinin ulus devletleri aşarak çok uluslu şirketler, finans kurumları, teknoloji ağları ve uluslararası örgütler üzerinden kendini yapılandırması, gücün yalnızca parayla değil, aynı zamanda veri, enerji, medya ve siyasal güç ağlarıyla desteklendiğini gösteriyor.

“Yeni dünya düzeni” söylemi de bu temelde tartışmalı bir ifadedir. Bunu destekler nitelikte, küresel sermayenin ve liberal kapitalist düzenin rakipsiz kılındığı anlatısı da çoğu zaman eşitsizliğin yeniden düzenlenmiş biçimi olarak karşımızda beliriyor. Küresel ölçekte esnekleşen sermaye akışı, merkez ve çevre arasındaki tarihsel farkları ortadan kaldırmaz; onları daha parçalı, daha geçirgen ve daha yönetilebilir hâle getirir. “Düzen” adı altında sunulan şey, krizlerin süreklileştiği bir istikrarsızlık rejimidir.

Bu rejimde emek, kimlik ve beden eşzamanlı olarak yeniden örgütlenir. Dijitalleşme, gözetim teknolojileri ve finansal ağlar yalnızca üretimi değil, gündelik hayatın en mahrem alanlarını da kuşatır. Bu durum, ideolojinin ortadan kalktığını değil; egemen ideolojinin biçim değiştirerek veri, algoritma ve yönetim teknikleri üzerinden yeniden kurulduğunu gösterir. İdeolojilerin öldüğünü söyleyenlerin yaşam tahayyülü, sistem karşıtı hareketlerin ideallerine çarparak geri dönerken, sesin yankısı hakikati arayanların kulaklarına çarpar. Francis Fukuyama’nın “Tarihin Sonu” tezi ve liberal ideolojinin tarihsel rakipsizliği iddiasına geliştirilen eleştiriler de bunu doğrulamaktadır. Son aşama diye ifade edilen düzenin daha fazla kriz alanı yarattığı, toplumsal sorunları derinleştirdiği bilinmektedir. Tam da bu noktada sosyalizm, yeni yaşam umudu olarak boy verir. Sosyalizm, yeni dünya düzeni olarak ifade edilen tarihin vardığı son düzeyin aşılması gereken bir kriz alanı olduğunu savunur. Üretimin ve refahın piyasa merkezli değil, toplumsal ihtiyaçlar temelinde örgütlenmesi gerektiğini perspektif edinir. Gerçek özgürlüğün; merkezîyetçiliğe karşı yerelin, tekçiliğe karşı çokluğun, erkek egemenliğine karşı kadın özgürlüğünün, sınırsız büyümeye karşı ekolojik yaşamın savunulmasıyla geleceğini savunur. Palazlanan bireyciliğe, rekabetçiliğe ve tüketiciliğe karşı komünal yaşam değerlerini örgütler.

“Doğa en öğretici olandır” perspektifini referans aldığımızda, karşımızda bir örnek belirir: matsutake mantarı.

Matsutake çiftlikte üretilemez, standartlaştırılmaz, evcilleştirilemez. Kapitalizmin sömürüp terk ettiği yıpranmış orman zeminlerinde, çam ağaçlarının kökleriyle kurduğu mikorizal bağ sayesinde var olur. Mantar topraktaki mineralleri çözüp ağaca taşırken, ağaç güneşten aldığı karbonu mantarla paylaşır. Bu bağlar rekabete değil, ortaklaşmaya dayalı bir işleyiş sergiler. Bu ilişki, sosyalist ilkeyi andıran bir karşılıklılık biçimine örnek teşkil edebilir.

Nitekim Anna Lowenhaupt Tsing'in Dünyanın Sonundaki Mantar adlı çalışmasında matsutake, kapitalizm sonrası bir ütopya olarak değil; kapitalizmin yarattığı enkaz içinde süren güvencesiz ama müşterek yaşam pratiklerinin bir örneği olarak ele alınır. Endüstriyel yıkımın ortasında varlığını sürdüren bu ekosistem, tam denetim mantığının dışında işleyen bir birlikte var olma hâlini gösterir.

Tam da bu noktada sosyalizm, nostaljik bir geçmiş ya da romantik bir ütopya olarak değil, yeniden düşünülmesi gereken bir ufuk olarak belirir. Burada kastedilen, merkezî ve tekil bir modelden ziyade; demokratik, ekolojik, kadın özgürlükçü ve çoğul mücadelelerin kesiştiği, komünal yaşamı esas alan bir sosyalist tahayyüldür.

Mesele burada, eski ile yeninin karşıtlığı ve kıyaslanması değildir. Kaos aralığı daralırken, paralel ilerleyen kapitalist modernite ve demokratik modernite güçlerinin zamana ismini verme mücadelesidir. Tarih, tamamlanmış bir anlatı değil; farklı ideolojilerin sürekli yeniden yazdığı çatışmalı bir mücadele alanıdır. Yeni dünya düzenine karşı umutla boy verecek olan, sosyalizmin yeni yaşam umududur.

Umut, burada yalnızca bir duygu değil; bedene ve isme kavuşmuş bir toplumsal form olarak komünde görünür olur. Komün, zamana isim verme cesaretinin somutlaştığı yerdir. Gönüllülük temelinde kurulan bu toplumsal örgütlenme, farklılıkların birlik içinde yaşayabildiği; değerlerin toplum için pay edildiği; ahlaki ölçülerin yalnızca insana değil, doğaya ve tüm varoluşa göre belirlendiği yeni yaşamın ifadesidir.

Bu yaklaşım, zamanı kendinden başlatma gafletine düşmez. Aksine, en eski toplumsal formlardan bugüne, toplumun özünü komünal ilişkiler içinde koruyarak var olageldiği gerçeğini teslim eder. Bu tarihsel süreklilik, çağın değişen ihtiyaçlarıyla birlikte yeni biçimler alır; öz aynı kalırken form dönüşür. Böylece komün, geçmişin tortusu değil, bugünün ve yarının kurucu imkânı hâline gelir. Bu imkânın adı: Sosyalizm.

Kadınlar İçin de Sürekli Devrim

Deniz Derinyol-17 Mayıs 2026

Tam da burada Rosa Luxemburg'un 1918 yılında hapisteyken kaleme aldığı ve ancak 1922 yılında yayımlanabilen Rus Devrimi adlı broşürdeki uzgörüşlü ve dostane uyarıları anmaya değer: "Tehlike, Bolşeviklerin zorunluluğu erdem hâline getirmeleri, ölümcül koşulların kendilerine dayattığı bu taktikleri her yönüyle teorik bir sistem olarak sabitlemeye çalışmaları ve bunu uluslararası proletaryaya sosyalist taktiğin bir modeli olarak önermeleridir."

Kapitalizm ile patriyarka arasındaki suç ortaklığı, bilhassa tarihsel maddeci feminist kuram tarafından onlarca yıldır çok boyutlu bir biçimde incelendi. Maddeci ekofeminizmden toplumsal yeniden üretim teorisine uzanan bu zengin külliyyat; kadının ev içi ücretsiz emeğinin, bedensel özerkliğinin gasp edilmesinin, sömürgelerin yağmalanmasının ve doğa talanının kapitalist sermaye birikiminin görünmez ama asli yapı taşları olduğunu güçlü biçimde kanıtladı. Kapitalist sömürünün küresel ve patriyarkal kodlarını deşifre etme konusunda muazzam bir kuramsal başarı yakalandı. Ne var ki bu kuramsal başarı, kaçınılmaz bir soruya da kapı araladı: "Peki, suçlu kapitalizm idiye mülkiyetin kamulaştırıldığı, üretimin kolektifleştirildiği ve emperyalist işgalin defedildiği sosyalist deneyimlerde ne oldu? Patriyarka neden yıkılamadı?"

Bu soruya tarihsel bir yanıt ararken, elimizdeki geniş deneyim haritasında bilhassa Sovyetler Birliği'ne odaklanacağım. Çünkü Sovyet deneyimi, hem 1917 sonrasındaki ezber bozan, çağının ilerisindeki yasal/toplumsal uygulamalarıyla feminist hareket için ön açıcı bir ilham kaynağı, hem de oldukça kısa süreli bu parlayışın sonrasındaki iç burkan geri çekiliş ve çelişkili ilerleyiş hikâyesiyle tarihsel bir ders niteliğinde. Elbette geniş bir

coğrafyaya yayılan bu devasa deneyime odaklanmak, diğer sosyalist deneyimlerin özgün patikalarını (mesela Çin'deki komün yürüyüşünü, Küba'nın maço kültüre karşı hukuki direnişini ya da Doğu Almanya'nın kurumsal konforunu) önemsiz gördüğüm anlamına gelmiyor. Bununla birlikte, Sovyetler Birliği'nin tarihsel serüvenine bakmak, diğer tüm deneyimlerin de tıkanıdığı ortak noktaları, yani meselenin kökündeki ortak zemini görmek bakımından bazı kolaylıklar sağlayabilir.

Sovyetler Birliği'nde hem kadın özgürleşmesinin tarihsel gelişimini anlamak hem de görünmez kılınan devrim sürecindeki varlık ve mücadelelerine not düşmek için öncelikle 1917'nin üzerine bastığı zemine, yani devrim öncesi kadın hareketlerinin biriktirdiği mirasa göz atmak yerinde olacaktır. Çarlık Rusya'sı koşullarında, bilhassa 1905 Devrimi sürecinde somutlaşan kadın meclisleri, tekstil işçisi kadınların militan grevleri ve Bolşevik Parti içindeki kadın kadroların ısrarlı örgütlenme çabaları, Ekim Devrimi'ne giden yolun taşlarını döşemişti. 8 Mart (Jülyen takvime göre 23 Şubat) vesilesiyle Petrogradlı tekstil işçisi kadınların "Ekmek ve Barış" talebiyle sokaklara dökülmesi, devrimin fiilen başlamasını sağlayan uğraklardan biri oldu. Kadınlar, bu altüst oluşun sadece bir destekçisi değil, kurucu birer öznesi olarak barikatlardaydı.

İşte bu taban dinamizminin üzerinde yükselen devrimci iktidar, ilk iş olarak o dönemin burjuva dünyasında eşi benzeri görülmemiş radikal bir hukuki hamleye girişti. 1918'de yürürlüğe giren Sovyet Medeni Kanun'u, yüzyıllardır kilisenin ve patriyarkal aile hukukunun boyunduruğunda yaşayan kadınları anayasal olarak özgürleştirdi. Evlilik, dinsel bir pratik olmaktan çıkarılıp sivil bir akde dönüştürüldü, evlilik birliği içinde kadının mülkiyet hakları korundu, erkeğin karısı üzerindeki her türlü yasal vesayeti kaldırıldı. Boşanma hakkı, taraflardan birinin tek yanlı beyanıyla dahi derhal işleyecek şekilde mutlak olarak kolaylaştırıldı. Evlilik içi ve dışı doğan çocukların yasal statüleri eşitlenerek "gayrimeşru çocuk" ayırımına yasal olarak son verildi. 1920 tarihli kürtaj kararnamesi ise, kadının kendi bedeni üzerindeki egemenliğini ve özerkliğini devlet güvencesine alan, kürtajı tamamen ücretsiz ve bir sağlık hakkı olarak sunan dünyadaki ilk yasal adımdı.

Bu hukuki hamlelerin kuramsal zemininin döşenmesinde çok önemli bir yere sahip olan Alexandra Kollontai, ailenin ekonomik bir birim olmaktan çıkarılması gerektiğini kararlılıkla savundu. Kollontai'ye göre kadın özgürleşmesi; ev içi emeğin ve bakım emeğinin (çocuk bakımı, yemek, çamaşır vb.) kamusallaştırılmasıyla, yani bu işlerin evlerin duvarları arasından çıkarılıp kolektif mutfaklar, çamaşırhaneler ve kreşler eliyle toplumsal bir sorumluluk hâline getirilmesiyle mümkündü.

Bu ilk atılımlar, Inessa Armand başkanlığında 1919'da kurulan Zhenotdel (Komünist Parti Kadınlar Dairesi) ile kurumsallaştı. Orta Asya'daki tartışmalı pratikleri trajik sonuçlar üretse de Zhenotdel, herhangi bir "kadın kolları" değil, doğrudan Merkez Komite'ye bağlı, yasa tasarıları hazırlayan, kadın işçilerin çalışma şartlarını denetleyen ve gerektiğinde hükümet kararlarını kadın lehine veto edebilen özerk bir siyasal güçtü.

Devrimin karşı karşıya kaldığı ilk büyük sarsıntı, İç Savaş'ın (1918-1922) getirdiği korkunç yıkım, açlık, kıtlık ve isyanlar oldu. Beklenen Avrupa devrimlerinin de gerçekleşmemesiyle Sovyetler Birliği, kendi geri koşullarının içinde yalıtıldı. "Savaş Komünizmi" dönemi pratiklerinin nüfusun yaklaşık %80'ini oluşturan köylülükte neden olduğu büyük huzursuzlukların bir işçi-köylü ittifakını ve kimi tavizleri dayattığı, proletaryanın deklase olduğu, üretimin durduğu, işçilerin büyük ve karmaşık iş süreçlerini yönetecek bilgi ve tecrübeden yoksun olduğu koşullarda yapılan 10. Parti Kongresi'nde bir yandan parti içi fraksiyonlar yasaklanırken, aynı Kongre'de "Savaş Komünizmi"nden NEP'e (Yeni Ekonomik Politika) geçme kararı alındı. Üretimin yeniden kuruluşu sürecinde işçi demokrasisini ve kadınların özerk örgütlenme mekanizmalarını savunan İşçi Muhalefeti tasfiye edilirken, Inessa Armand'ın 1920'de yaşamını kaybetmesinin ardından Zhenotdel'in başkanlığını yapan Kollontai adeta diplomatik bir sürgüne gönderildi. Bu kırılma, sadece bir lider değişimine değil, Zhenotdel'in baştaki özerk, veto yetkisine sahip yapısını adım adım kaybetmesine, işlev değiştirerek partinin merkezi kararlarını aşağıya tebliğ eden hiyerarşik bir aygıtla dönüşmesine yol açtı.

NEP dönemi, piyasa unsurlarına açılan alanla birlikte kadın istihdamında dramatik bir düşüş yarattı. Devlet işletmeleri ticari kârlılık esasına geçince, kreşler ve analık izinleri birer "mali yük" olarak görüldü ve işten ilk çıkarılanlar kadınlar oldu. Ev ve bakım emeğinin kolektivizasyonundaki bu hızlı gerileme, sokakları milyonlarca kimsesiz çocukla doldurdu. Bu toplumsal kriz, mülksüz ve işsiz kalan kadınların haklarını korumak gerekçesiyle 1926 Medeni Kanun revizyonunu getirdi. Kanun, nikâhsız birliktelikleri tanıyarak kadınları güvenceye almaya çalışsa da pratikte kadının erkeğe ve nafakaya bağımlılığını yeniden üreten bir gerilemenin tesciliydi. Kollontai sonrası Zhenotdel, artık bu geriye gidişi engelleyecek ne güce ne de otonomiye sahipti.

Lenin, NEP'i piyasa mekanizmaları yoluyla ekonomiyi canlandırarak, kıtlığı bitirecek, fabrikaları çalıştıracak ve böylelikle işçi sınıfını yeniden niceliksel ve niteliksel olarak büyüterek gelecekteki sosyalist taarruzun zeminini hazırlayacak geçici bir soluklanma dönemi olarak görüyor, bunun bir geri çekilme olduğunu dürüstlükle kabul ediyordu. Ne

var ki, süresi ve ölçülebilir hedefleri belirlenmemiş, neden olacağı çoklu sonuçların nasıl kompanse edileceği planlanmamış bu geri çekiliş yalnızca kalıcılaşmadı, derinleşti.

Tam da burada Rosa Luxemburg'un 1918 yılında hapisteyken kaleme aldığı ve ancak 1922 yılında yayımlanabilen Rus Devrimi adlı broşürdeki uzgörüşlü ve dostane uyarıları anmaya değer: "Tehlike, Bolşeviklerin zorunluluğu erdem hâline getirmeleri, ölümcül koşulların kendilerine dayattığı bu taktikleri her yönüyle teorik bir sistem olarak sabitlemeye çalışmaları ve bunu uluslararası proletaryaya sosyalist taktiğin bir modeli olarak önermeleridir."

Rosa Luxemburg, Bolşeviklerin devrimi gerçekleştirdikleri nesnel koşulların olağanüstü sert doğasını biliyor; hayatta kalmak, açlığı önlemek ve karşı devrimi durdurmak adına sert, antidemokratik, merkeziyetçi ve bürokratik önlemler almak zorunda kaldıklarını kabul ediyordu.

Ancak bu nesnel imkânsızlıklar ve kuşatılmışlık içinde "istemeyerek ve çaresizlikten" yaptıkları acil durum hamlelerini, zamanla "sosyalizmin evrensel doğası" ve "mutlak birer devrimci erdem" gibi sunmalarına, tarihsel bir trajediden ve tıkanmışlıktan doğan "zorunluluklar"ın birer "kuramsal başarı" olarak resmileştirilmesine itiraz ediyor, demokrasi olmaksızın sosyalizm inşa edilemeyeceğini savlıyordu.

Erken Bolşevik dönemin radikal kadın politikası atılımları kuşkusuz 1930'lardaki Stalinist muhafazakârlığa bir gecede kurban gitmemişti; ama bu eşik, zorunluluğun erdem hâline getirilmesini stratejikleştirerek devrimin ufkunu bir daha açılmamacasına kendi üstüne kapatmış oldu.

Lenin sonrası dönemde, 1920'lerin sonundan itibaren Stalin'in mutlak kontrolü ele geçirmesi ve NEP'in sona erışı, kadın politikasında esaslı bir tersinme evresini başlattı. 1930 yılında, "SSCB'de kadın sorunu tamamen çözülmüştür." denilerek Zhenotdel resmen kapatıldı. İlk Beş Yıllık Kalkınma Planı ile birlikte kadınlar ağır sanayiye, madenlere ve şantiyelere kitlesel birer iş gücü olarak dâhil edildiler; fakat bu hamle, bir özgürleşme projesinden ziyade hızlı birikim modelinin acil iş gücü ihtiyacından kaynaklanıyordu.

Sermaye birikiminin doğrudan bir nesnesi hâline getirilen kadın bedeni, aynı zamanda devletin nüfus mühendisliğinin de uygulama alanına dönüştü. 1936'da kürtaj tamamen yasaklandı, boşanma işlemleri fahiş harçlarla zorlaştırıldı ve devlet, pronatalist politikalara yönelerek anneliği vatansever bir görev olarak yeniden kurguladı. Kadın hem

işte hem de evde çalışmak zorunda olduğu, kurumsal altyapısı kurulmamış o ağır “ikili yük” cenderesine adım adım hapsedildi.

İkinci Dünya Savaşı, bu demografik ve toplumsal çarpıklığı zirveye taşıdı. Milyonlarca erkeğin cephede ölmesi, kadını üretimin tek taşıyıcısı kıldı; ancak savaş sonrası beka kaygısı, çekirdek aileyi ve muhafazakâr nüfus politikalarını daha da katılaştırdı. Stalin sonrası dönemde (Hruşçov ve Brejnev yılları), 1955’te kürtajın yeniden serbest bırakılması gibi adımlarla görece bir yumuşama yaşansa da devlet, planlama önceliklerini asla hafif sanayiye, tüketim mallarına veya ev teknolojilerine kaydırmadı.

Uzay yarışına ve ağır sanayiye muazzam kaynaklar akıtan planlama bürokrasisi; ev içi emeği kolaylaştıracak çamaşır makinelerini, hazır gıdaları ve pratik ev aletlerini üretmeyi sistemli olarak erteledi. Sovyet kadını, eğitilmiş ve meslek sahibi birer uzman olarak kamusal alanda varlık gösterirken; kendi evinin içinde, gündelik hayatı kolaylaştıracak teknolojilerden mahrum bir biçimde, ev işlerinin tüm o ilkel ve yorucu mesaisiyle baş başa bırakıldı. Haklar, kurumsal birer devlet hizmeti olarak sunuluyordu; ama sivil toplumun sönümlendiği, özerk kadın örgütlenmesinin yasak olduğu bu yapıda, patriyarkal iş bölümü ve yapılar ev içinde tüm gücüyle sürmeye devam etti.

Sovyetlerin patriyarkayla imtihanının bu inişli çıkışlı tarihsel seyrini anlamlandırmak, ilk başta sorduğumuz soruyu cevaplandırmak için devrimin içine doğduğu koşulları, ilerleyişi boyunca karşı karşıya kaldığı handikapları ve kuramsal pusulasındaki yapısal sınırları incelemeyi gerektirir. Burada karşımıza kuramsal, nesnel ve öznel düzeyde birbiri içine geçmiş bir dizi açmaz çıkmaktadır.

Ewela, olan biteni anlamak için siyasal devrim ile toplumsal devrim arasında art sıralı bir ilişki olduğu ve tek ülkede sosyalizmin veya komünizmin inşa edilebileceği yönündeki yaygın varsayımın eleştirisini yapmak icap etmektedir.

Siyasal devrimler, toplumsal devrimin sıçramalı uğraklarıdır; ama aynı zamanda toplumsal devrim sürecinin gelişme, yayılma ve derinleşme düzeyi tarafından koşullandırılırlar. Tarihsel deneyim, özellikle 20. yüzyıl dersleri, bunu göstermektedir.

Siyasal devrimler ile toplumsal devrim arasında art sıralı bir ilişki yoktur. Daha açık bir ifadeyle, kendisini takiben toplumsal devrimi başlatan siyasal devrim değil; aksine, siyasal devrimi tetikleyen bir dizi mücadele cephesinde derinden derine işleyen bir toplumsal devrim sürecidir. Toplumsal devrim süreci, kapitalizm altında ve koşullarında

başlar. Bu, tersten de geçerlidir. Siyasal devrimin gerçekleşmesi yahut iktidarın fethi, toplumsal devrimin ilerlemesi için büyük bir potansiyel açığa çıkarsa da herhangi bir çelişkinin çözülmesini garanti altına alamaz; şu ya da bu biçimde toplumsal devrimin tamamlandığı iddiası ortaya atılamaz. Sözelimi, parti kararıyla kadın sorunu çözülmez veya komünizme geçilmez.

Öte yandan, bu art sıralılık yanılgısı; komünizmin kuruluşunu ütopyik bir tasarıma, aşkın bir kurguya ve bazen de özgürleşme kapılarını kapatan çeşitli türden despotik toplumsal mühendislik projelerine çevirme riskini kendi içinde, şu veya bu ölçüde taşır.

Antonio Gramsci'den mülhem bir kavram seti ile konuşacak olursak, manevra savaşı kazanılmış olsa dahi siyasal devrimin kendi içine çökmesine neden olabilecek içeriden ve dışarıdan kuşatma, zorluk ve tıkanmalara karşı aşağıdan yukarıya bir karşı hegemonya üretebilmek için mevzi savaşı sürmek durumundadır.

Devrim, bir veya birkaç ülkede (zincirin zayıf halkalarında) başlayabilir; ama ancak küresel planda tamamlanır. Zira sosyalist devrim, dünya tarihsel bir olaydır. Tek ülkede sosyalizm veya komünizm inşa edilemez. Yerel veya millî komünizm, kavramın tabiatına aykırıdır; teşebbüs edilirse bütün eski melanetleri yeniden üretir.

Tek ülkede devrim, zincirin geri kalanını peşinde sürükleyemezse dünya tarihsel bir olay olarak sosyalizm veya komünizm yolunda, onun nüvelerini çoğaltan bir reform, bir geçiş dönemi mevziisi olarak kalır ve kalmak durumundadır. Zira bu tek ülke, koruyucu tedbirler olsa da dünya piyasasının dışına çıkamaz; kapitalist devletler sistemiyle çevrili ve bundan dolayı onun öğelerine az çok benzemek, bildiğimiz içeriğiyle proletarya diktatörlüğünden şu veya bu ölçüde farklı olmak zorunda olduğu için kendi devletini sönümlendiremez ve burjuvaziyi ortadan kaldırsa bile sermayeyi kaldıramaz.

O hâlde, bir bakıma giriş sorumuz boşa düşer. Deneyimlenmemiş bir toplumsal formasyonun patriyarkayı neden yeniden ürettiği veya yıkmakta başarısız olduğu sorulamaz. Fakat bunu söylemekteki amacım, ne “sosyalizm”i temize çekmek ne de Sovyet Devrimi başta olmak üzere 20. yüzyıl deneyimlerinin kendisini katbekat aşan bir coğrafi genişlikteki işçiler, emekçiler, kadınlar, gençler ve ezilen halkların hayatlarında yarattığı muazzam iyileşme ve kazanımları küçümsemektir.

Aksine, K. Marx'ın, "Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i"nde söylediği gibi, koşulların "Hic Rhodus, hic salta!" diye bağıracağı zamana dek, kendim dâhil tüm ezilenler ve sömürülenler için didiklemek, denemek, yol aramak:

"...Proletarya devrimleri, 19. yüzyıl devrimleri olarak durmaksızın kendilerini eleştirir, ilerleyişleri boyunca kendi gelişmelerini sürekli yarıda keser, tamamlanmış olana geri dönerek onu tazelemek ve canlandırmak için ilk girişimlerinin kararsızlık, zaaf ve zavallılığını acımasızca didik didik ederler... kendi amaçlarının muazzam sonsuzluğu karşısında her türlü geri çekilişi artık olanaksız kılıncaya kadar her seferinde yeniden gerilerler ve sonunda bizzat koşullar kendilerine haykırır: 'Hic Rhodus, hic salta!'"

Kuşkusuz 21. yüzyıl devrimleri; stratejiden ittifak ilişkilerine, çelişkilerin çoğulluğundan ölçeğine, örgüt teorisinden toplumsal ilişki örüntülerine vb. pek çok bakımdan 20. yüzyılın basitçe bir tekrarı olamaz veya bir devamlılık ilişkisi kurulamaz; ama pekâlâ ders çıkarılabilir ve/veya ilham alınabilir, paralellikler kurulabilir, dünya-tarihsel durumdaki değişimin ilga etmediği doğrultu ve ilkeler çıkartılabilir. O yüzden didiklemeye devam edelim:

Bugün olduğu gibi dün de, tek ülkede yapılması gereken belki de en doğru iş; onun pek çok işleyle donanacak ve koşullarda dünya çapında radikal bir değişiklik olmadıkça sönümlenme yoluna girmeyecek devletini "proletarya diktatörlüğü" diye ilan etmek değil, ortaya çıkan öz yönetim organlarını, aşağıdan hareketi ve halkın kurucu girişkenliğini devletle bir gerilim alanında konumlandırmak, yukarıdan reformlara aşağıdan yön vermek ve tabiri caizse bir tür ikili iktidarı kurumsallaştırmaktı. Kendi üstüne kapanan bir sosyalist inşaya yönelmek yerine, dünya çapında sürmekte olan sınıf mücadeleleri ve anti-kapitalist mücadelelerle açık, çok yönlü, etkileşimli ve esin verici bir ilişkiyi muhafaza etmekte. İçeride ve dışarıda türlü hatlar üzerinden toplumsal devrim sürecinin gelişimini teşvik etmekte.

Öte yandan, Sovyet deneyiminin ayağına dolanan kuramsal pusuladaki en önemli kaymalardan biri de patriyarkanın yapısını kavrayamamış olmasıydı. Patriyarka, sermaye birikim süreçleriyle ne denli asimetrik bağlar kurarsa kursun, yalnızca sınıfsal sömürüye indirgenemeyecek, kendine ait maddi temelleri ve rıza mekanizmaları olan özerk bir tahakküm biçimidir.

Her ne kadar kapitalist üretimin sürekliliği için "emek gücünün yeniden üretimini" zorunlu bir ön koşul olarak saptasa da feminist eleştirinin süzgecinden geçmemiş ve bu yönüyle

kör alanları aydınlatılmamış klasik Marksist ekonomi politik düşünsel evreninde kalan bu deneyim, sadece piyasada satılan ve doğrudan artı değer üreten emeği “üretken emek” sayarken; ev içi emeği, piyasaya çıkmadığı için “değer üretmeyen” veya “üretken olmayan” emek kategorisinde saydı. Oysa Gülnur Acar Savran’ın isabetle tespit ettiği gibi, ev içi emek doğrudan artı değer üretmese bile kapitalizmin en temel metası olan “emek gücünü” üreten ve her gün yeniden canlandıran yegâne kaynaktır. Kadınların karşılıksız ev emeği olmasaydı, kapitalist fabrikadaki üretim de çökertilirdi. Dolayısıyla yeniden üretim, üretimin tali bir uzantısı değil, onun varlık şartıdır.

Sovyet deneyiminin kurucu öncüleri, toplumsal yeniden üretim alanındaki ezilme ilişkilerini (kadının eve hapsedilmesi, şiddet, bedensel denetim) kapitalizmin geçici bir yan ürünü olarak görme ve çözümü sınıf mücadelesinin zaferine erteleme eğiliminin taşıyıcılarıydı. Bunun mantıki sonucu olarak, siyasal devrim sonrasında bu sorunların kendiliğinden ortadan kalkacağını varsaydılar. Bu yaklaşım, toplumsal yeniden üretimin sadece kapitalizmin işleyişi için değil, erkeklerin kadın emeği üzerinde kurduğu tahakkümün (patriyarkanın) sürmesi için de örgütlendiğini göremedi. Feminist eleştiriyile eğitilmeyen Marksizm, tarihsel maddeciliği genellikle araç-gereç üretimi ile sanayi ve teknoloji (üretici güçler) üzerinden kurarken; beden, doğurganlık ve cinselliği ise genellikle tarihin dışındaki biyolojik sabitler olarak kabul etti. Oysa kadının doğurganlığı, bedeni ve cinselliği biyolojik birer ham veri değil; tam aksine, tarih boyunca üzerinde denetim kurulan, denetim biçimleri değişen ve toplumsal ilişkiler tarafından şekillendirilen alanlardır. Kadının kendi doğurganlığı üzerindeki denetimini kaybetmesi ve bu denetimin aile, koca veya devletin (örneğin kürtaj yasakları, nüfus politikaları) eline geçmesi, toplumsal yeniden üretimin en somut sömürü mekanizmasıdır. Beden ve cinsellik de en az fabrika üretimi kadar tarihsel ve maddidir.

Sovyet deneyimi, insan hayatının üretimi ve yeniden üretiminin de en az nesnelere ve metaların üretimi kadar kurucu, maddi ve tarihsel bir süreç olduğunu bilince çıkaramadı; bu alanın dönüşümünü üstlenmek bir yana, günün sonunda onun sunduğu avantajlardan yararlandı.

O hâlde, bugün feminist mücadele için bu tarihsel deneyimlerden çıkarılabilecek güncel derslere dair çerçeve; öz yönetim, bedensel ve örgütsel otonomi, enternasyonalizm uğruna mücadeleler ile toplumsal devrimin kılavuz ipine sıkıca tutunmak; geniş anlamda hayatın üretimine dair yeni bir kavrayış, tasavvur ile tahayyül ve kendine mahsus bir tahakküm biçimi olarak patriyarkal rejimi ve bunun tüm veçheleriyle mücadeleyi tüm

müttefiklerinin düşünsel ve politik gündemine sokmaktır. Kadınlar için de kesintisiz devrim!

Mayıs Şehitleri: Kızıldan Gül Bahçesi

Şadiye Manap-17 Mayıs 2026

Mayıs, şehitler ayının kadın yüzü; başka bir tarih yazımı ve inşasıdır. Hakikate şahitlik etmenin yanında, kadının toplumsal özünün, insanın insanlaşmasındaki anayanlı toplumsal gerçekleşmenin yeniden tanımlanması ve ispatıdır

İnsandaki metafizik hakikati açığa vuran; bedensel varoluşun aşıldığı, hayranlık, hayret ve dehşet duygusunu bir arada yaşatan an ve gerçeklik, şahadet gerçekliğidir. Buradaki dehşet; olumsuzluk ya da korkunçluk anlamında değildir. Hatta sarsıcılığı ve etki gücü ifade edildiğinde bile, edebiyattaki “korkunç güzel” tanımıyla örtüşen bir anlam taşır. Bu anlamda şunu belirtmek yerinde olur: Şehitler hem en büyük toplumsal değer, hem geleceğin inşası için dayanak olan en büyük miras, hem de ispatlanmış hakikattir. Zira ancak bir amaç ve anlam, insanın kendi varoluşundan daha büyük ve daha önemliyse, insan kendini ona bedel verebilir; kendi varlığını ona adayabilir. Elbette o büyük anlam ve amaç, toplumsal olduğu oranda hakikatle örtüşür.

İspatlanmış hakikattir şahadet. Neden? Çünkü hem uğruna feda olunanın şahitliği anlamında ispatlanmıştır, hem de insandaki esnek zekânın olumsuzluğa da açık olan değişkenliği ve gerileme olasılığı, şehitte ve şahadette yoktur. Bir amacın doğruluğu, uğruna nelerin bedel verilebileceği ve fiziksel varoluşu aşan toplumsal metafizik gerçeklik ispatlanmıştır. Bu nedenle şehitler gerçeği, en büyük değer ve tereddütsüz takip edilebilecek çizgidir.

Mayıs şehitleri, dünya devrim tarihine damgasını vurmuş evrensel bir gerçeklik ve hakikattir. 1972 Denizler, 1973'te ser verip sır vermeyen devrimci İbrahim Kaypakkaya, 1977 Taksim 1 Mayıs şehitleri bir kızıl destan gibidir. Anadolu'yu kucaklayan atılğan bir slogan gibidir. Buradan Kürdistan'a uzanan bir roman, bir dengbêj ağıdı, bir kardeşlik türküsüdür Mayıs.

Özgürlük Hareketi, tüm bu değerler ve şehitler mirası üzerinde göğermiştir. Bu anlamda, Özgürlük Hareketi'nin tarihi ve hakikati bir şehitler hakikatidir demek yerinde olur. Üstü betonlanmış bir mezar durumunda olan, artık yeşermesi imkânsız bir kuru odun olduğu düşünülen Kürt gerçekliğinin yeşerebileceğine dair inanç, her şeyden önce şehitler gerçeğiyle gelişmiştir. Haki Karer'in şehadeti böylesi tarihsel bir hakikattir. O sadece devrimci olmamış, sadece öncü olmamış; aynı zamanda bir Türk olarak Kürdistan'ın özgürlüğü için bedel olmayı bilmiş, bu gerçekliğe ve hakikate şahitlik etmiştir. Haki Karer'in şehadetiyle; davaya inancı büyüterek ispatlanmış bu hakikati gerçekliğe dönüştürme ya da bundan vazgeçme tercihleriyle yüz yüze kalan Özgürlük Hareketi, partileşme kararıyla şehadet hakikatinden yana tavrını netleştirmiştir. Bundan sonrası, bu tercihin ateşten bir nehir gibi ufka uzanma tarihi ya da zorlu, acılı ve korkunç güzel maratonudur.

Mayıs ayı, bu maratonun en kızıl koşulduğu yüz metre, en gürül akan nehir kavşağı ya da ateş güllerinin en yoğun açtığı bahçedir. Şehitler ayı olması bu nedenledir. Halil Çavgun şahsında ilk halk serhıldanından Dörtlerin ateş halayına, Mehmet Karasungur ve İbrahim Bilginlerin ihanete karşı tereddütsüz direnişine, Êrîş ve Andokların inkâr karşısında öze yürüyüş destanına dönüşerek büyür.

Mayıs şehitler ayının kadın yüzü, başka bir tarih yazımı ve inşasıdır. Hakikate şahitlik etmenin yanında, kadının toplumsal özünün, insanın insanlaşmasındaki anayanlı toplumsal gerçekleşmenin yeniden tanımlanması ve ispatıdır. Değil midir ki Leyla Kasım'ın şehadeti ve idam sehпасındaki sözleri olmasa, 1973'te İbrahim Kaypakkaya'nın hemen yanı başında özgürlüğün hakikatine şahitlik eden Kürt kadınlarının olduğunu, bu kadınların nasıl bir bilinç, ruh ve irade taşıdığını bilemeyecektik.

11 Mayıs 1992'de Tetwan'da şehadete ulaşan Ozan Mizgîn, yani Gurbet Aydın, devrimciliğin de hakikat gibi bütünlüklü olduğunu hem yaşamı hem de mücadelesiyle tarihe not düşer. Özgürlük Hareketi tarihinin ilk özgün kadın örgütü olan YJWK'nin inşasında ve müzikte tarihe önemli bir miras bırakan Koma Berxwedan'ın kuruluşunda yer

alır. İlk kadın eyalet komutanı olması, kadının öz gücü ve öz güveninin gelişim düzeyini ifade ederken; bir eyaletten bir eyalete geçerken kolektif yürüyüşünü stran'a dönüştürecek kadar sanat yüklüdür. "Bêlûk rêket" stranı bu yaratıcılığın eseridir.

9 Mayıs'ta Ferzad Kemanger, Elî Heyderiyan ve Ferhat Wekîlî ile birlikte idam edilen Şîrîn Elemhûlî, İran rejiminin kadına giydirdiği kefeni yırtma ve Kürt halkının tutsak edildiği kemendi koparma cesaretidir. Şîrîn Elemhûlî, bu anlamıyla Kürt kadınının direnişçi özünün çağsal özetidir. Bugün Afrika'dan Uzakdoğu'ya, dünyanın dört bir yanına uzanan Jin Jiyan Azadî gerçekliği, bu hakikatin evrenselleşme ve insanlığa mal olma düzeyidir.

Şehitler ayı olarak Mayıs; şehadet gerçeği ve bunun özgün yüzü olan kadın şehitler şahsında tarih yazmaya, bugün de tarihi inşa etmeye devam etmektedir. Bu nedenle şehidi anlamak; hakikati, gerçeği ve kendini anlamaktır.